

Innst. O. nr. 97.

(1998-99)

Innstilling fra justiskomiteen om lov om midlertidig endring i politiloven (utvidet adgang til visitasjon) og om endring i straffeprosessloven m.v. (ransaking).

Ot.prp. nr. 79 (1998-99), Dokument nr. 8:13 (1998-99) og Dokument nr. 8:18 (1998-99) pkt. B nr. 3.

Til Odelstinget.

1. OT.PRP. NR. 79 (1998-99) OM ENDRING I POLITILOVEN

1.1 Innledning

Justisdepartementet legger i proposisjonen frem forslag om en midlertidig lov om en ny §10 a i politiloven som vil utvide politiets adgang til å undersøke om personer bærer våpen på offentlig sted. Loven skal gjelde i tre år.

1.2 Bakgrunn

Riksadvokaten foreslo sommeren 1998 en utvidet adgang til å undersøke om personer bærer våpen på offentlig sted. I første omgang foreslo riksadvokaten prinsipielt en utvidet adgang til ransaking i h.t. straffeprosessloven. Senere ble dette endret til et forslag om utvidet adgang til visitasjon av person på offentlig sted etter politiloven.

Etter dette sendte Justisdepartementet på høring et forslag om en ny bestemmelse i politiloven om utvidet adgang til å undersøke om personer bærer våpen (stikk- eller skytevåpen) på offentlig sted. Proposisjonens forslag til ny bestemmelse i politiloven bygger på dette lovforslaget.

Det er også fremsatt forslag i Dokument nr. 8:18 (1998-99) og Dokument nr. 8:13 (1998-99) som bl.a. gjelder forslag til endring i straffeprosessloven om å redusere kravet til mistanke for å kunne foreta ransaking etter våpen.

1.3 Gjeldende rett

Bestemmelser om ransaking av person er hjemlet i straffeprosessloven §195. Vilkåret for slik ransaking er at vedkommende med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff og at det er grunn til å anta at ransaking kan føre til oppdagelse av bevis eller av ting som kan beslaglegges. Beslutningen treffes i utgangspunktet av retten,

men i hastesaker kan påtalemyndigheten og unntaksvis også polititjenestemenn treffe slike vedtak. Også en person som pågripes kan ransakes for å finne ting personen kan bruke til vold eller å flykte.

Etter politiloven § 7 kan politiet gripe inn for å stanse eller avverge forstyrrelser av offentlig ro og orden, for å ivareta enkeltpersoners eller allmennhetens sikkerhet eller for å avverge eller stanse lovbrudd. Dette kan gjøres bl.a. ved å uskadeliggjøre eller ta farlige gjenstander i forvaring.

For øvrig gir politiloven § 8 på nærmere bestemte vilkår politiet adgang til å innbringe og holde tilbake inntil 4 timer bl.a. den som på offentlig sted forstyrrer ro og orden eller den lovlige ferdsel, eller den som ikke etterkommer pålegg fra politiet om å fjerne seg fra offentlig sted. Videre kan politiet i medhold av politiloven § 10 visitere enhver som fjernes, anholdes eller innbringes, jf. §§ 7-9. Politiloven § 10 hjemler bl.a. også visitasjon i den hensikt å bringe en persons identitet på det rene.

Kroppsvisitering kan dessuten skje etter reglene i forskrift om forebygging av anslag mot sikkerheten i luftfarten og etter tolloven.

I proposisjonen gjennomgås også reglene på dette området i Sverige og Danmark.

1.4 Forslaget i høringsbrevet. Høringsuttalelsene

En særskilt hjemmel for visitasjon innenfor de rammer som er foreslått av riksadvokaten, vil kunne ha sin selvstendige betydning utover eksisterende regler der det har oppstått helt spesielle ordensproblemer, med en uttalt eksponering av ulovlig våpenbruk. En slik hjemmel åpner for planmessige aksjoner og vil dessuten kunne få en trygghetsskapende og forebyggende effekt.

Departementet foreslo i høringsbrevet en ny § 10 a i politiloven med følgende ordlyd:

«§ 10 a. Visitasjon for å avdekke våpen

Politiet kan på offentlig sted, i situasjoner eller på steder hvor vold erfaringsmessig lett utøves, visitere person når det er grunn til å undersøke om personen er i besittelse av våpen. Med våpen menes skytevåpen og kniv eller lignende skarpt redskap som er egnet til bruk ved legemskrenkelser.

Visitasjon i medhold av denne bestemmelsen skal først foretas ved hjelp av teknisk hjelpemiddel. Hvis undersøkelsen gir skjellig grunn til å anta at personen bærer våpen, kan ordinær visitasjon finne sted.

Visitasjon i medhold av denne bestemmelsen kan bare gjennomføres når politimesteren, eller den som politimesteren bemyndiger, på forhånd har gitt samtykke til at visitasjon kan foretas i et nærmere angitt område og tidsrom. Dersom en polititjenestemann i andre tilfeller finner grunn til å visitere en person etter første ledd, må samtykke innhentes i det enkelte tilfelle før visitasjonen foretas. Samtykke etter dette ledd skal nedtegnes skriftlig.

Visitasjon i medhold av denne bestemmelsen kan bare foretas av tjenestemann som har gjennomgått særskilt opplæring.»

Høringsinstansene er i overveiende grad positive til lovforslaget. Flere peker på at det vil være behov for utvidelse av gjeldende visitasjonsadgang for å avdekke våpen. Enkelte støtter prinsipielt det opprinnelige forslaget fra riksadvokaten.

Et par av høringsinstansene stiller spørsmål ved om det er behov for endringen. Enkelte organisasjoner/institusjoner har kommet med kritiske merknader i forhold til bl.a. spørsmålet om garantier mot misbruk/ivaretagelse av rettssikkerheten til enkelte grupper.

Til lovforslaget er bl.a. fremsatt merknader i forhold til den praktiske gjennomføring og beslutningskjeden. Flere av høringsinstansene (påtalemyndigheten) har reist innsigelser i forhold til den foreslåtte begrensning i første ledd, «i situasjoner eller på steder hvor vold erfaringsmessig lett utøves». Det er videre fremsatt merknader i forhold til regler om samtykke i tredje ledd, både når det gjelder krav til samtykke og hvem som skal samtykke. Noen av høringsinstansene har også merknader til våpenavgrensningen. Videre er det stilt enkelte spørsmål i forhold til bruk av teknisk hjelpemiddel. En av høringsinstansene (Datatilsynet) har også stilt spørsmål ved om det bør være krav om uniformering av tjenestemenn som skal foreta visitasjonen.

Når det gjelder synspunkter på den nærmere utformingen av regelen vises til proposisjonen s. 12-15.

1.5 Departementets vurdering

Departementet legger vekt på at hovedformålet med en bestemmelse om utvidet adgang til visitasjon er å forebygge straffbare handlinger. En slik bestemmelse vil kunne gi en viktig signaleffekt og i seg selv være trygghetsskapende og forebyggende.

Departementet understreker at bestemmelsen er ment å være et nytt hjelpemiddel for politiet, først og fremst i forbindelse med forhåndsplanlegging av aksjoner for å kunne avdekke våpen på offentlig sted i situasjoner der vold erfaringsmessig lett utøves. Den nye bestemmelsen er ment som et supplement til eksisterende hjemler.

Departementet mener dessuten det er meget viktig at praktiseringen av bestemmelsen legges opp på en slik måte at hensynet til publikums rettssikkerhet og personvern søkes ivare tatt på best mulig måte. Man bør være spesielt oppmerksom på problemstillingen i forhold til enkelte grupper av befolkningen. Departementet har funnet det riktig at bestemmelsen blir gitt som en midlertidig lov for tre år. I løpet av denne tiden vil man opparbeide seg erfaringsgrunnlag, både med hensyn til praktisering av bestemmelsen og hvilke effekter man har oppnådd.

Det antas at regelen ikke vil være i strid med den europeiske menneskerettskonvensjon.

Noen av høringsinstansene mener lovforslaget i tillegg til skytevåpen og kniv eller lignende, også bør omfatte andre typer våpen. Det vil kunne oppfattes som inkonsekvent om ikke også våpen som er forbudt å eie skal kunne omfattes av visitasjonsadgangen, og departementet foreslår derfor at også denne kategori våpen tas med i bestemmelsen. Det samme gjelder ting som kan tas i forvaring som «farlig gjenstand» etter politiloven § 7.

I høringsrunden er det videre kommet forslag om at samtykke til visitasjon etter den nye regelen bør forbeholdes «politimesteren eller hans stedfortreder» eller at det bør fremgå av lovbestemmelsen at samtykke begrenses til å bli gitt av «embets- og tjenestemenn i påtalemyndigheten». Departementet er enig i at det av lovteksten bør fremgå at det forbeholdes «politimesteren eller hans stedfortreder» å gi samtykke, og har endret lovutkastet på dette punkt.

1.6 Administrative og økonomiske konsekvenser

En gjennomføring av lovforslaget om utvidet adgang til visitasjon, vil kunne medføre noe økte kostnader i form av anskaffelse av tekniske hjelpemidler, kostnader til opplæring, vedlikehold og fornyelse. Lovforslaget vil for øvrig ikke innebære økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning.

2. DOKUMENT NR. 8:13 (1998-99)

Stortingsrepresentantene Carl I. Hagen og Jan Simonsen har den 20. november 1998 fremsatt følgende forslag:

«I.

I lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) gjøres følgende endring:

§ 193 nytt annet ledd skal lyde:

På offentlig sted kan det foretas ransaking av person når det er (rimelig) grunn til å undersøke om vedkommende er i besittelse av våpen.

II.

Denne lov trer i kraft straks.»

Forslagsstillerne viser til at i dag kan politiet bare foreta ransaking for å kontrollere at bæreforbudet mot våpen overholdes dersom det er mer sannsynlig at den mistenkte har våpen eller kniv på seg enn at han eller hun ikke har det, og først må jourhavende politiembetsmann forespørres. Polititjenestemenn kan foreta ransaking uten tillatelse fra påtalemyndigheten når det er sterk mistanke om en handling som kan medføre straff i mer enn 6 måneder. Forslagsstillerne påpeker at forslaget til lovendring er identisk med det opprinnelige forslag som ble oversendt justisministeren fra riksadvokaten, jf. pkt. 1.2. Forslaget vil innebære at ransaking kan foretas uten forutgående beslutning fra påtalemyndigheten og vil senke kravet til mistankens styrke.

3. DOKUMENT NR. 8:18 (1998-99)

I Dokument nr. 8:18 (1998-99) fra stortingsrepresentantene Per-Kristian Foss, Kristin Krohn Devold og Bjørn Hernæs ble det fremsatt flere lovforslag og andre forslag til tiltak for å bekjempe voldskriminalitet og ungdomsgjenger. Forslag B nr. 3 lød:

«Stortinget ber Regjeringen fremme lovendringsforslag som reduserer kravet til mistanke for å kunne foreta ransaking etter våpen.»

Komiteen viste i Innst. O. nr. 64 (1998-99) til Dokument nr. 8:13 (1998-99) og det bebudede forslaget fra departementet om visitasjonsfullmakt i politiloven, og foreslo at forslag B nr. 3 ble behandlet sammen med de nevnte forslag.

4. KOMITEENS MERKNADER

4.1 Valg av lov for ny hjemmel

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Vidar Bjørnstad, Astrid Marie Nistad, Jan Petter Rasmussen og Ane Sofie Tømmerås, fra Kristelig Folkeparti, Finn Kristian Marthinsen og Åse Wisløff Nilssen, fra Høyre, lederen Kristin Krohn Devold og Bjørn Hernæs, og fra Senterpartiet, Tor Ny-mo, viser til at riksadvokaten sommeren 1998 foreslo en utvidet adgang til å undersøke om personer bærer våpen på offentlig sted. Flertallet er kjent med at

riksadvokaten først foreslo prinsipielt en utvidet adgang til ransaking av person etter straffeprosessloven, subsidiært et forslag om utvidet adgang til visitasjon av person på offentlig sted hjemlet i politiloven. I Stortinget er det framsatt to private lovforslag om samme tema, Dokument nr. 8:18 (1998-99) fra Høyre og Dokument nr. 8:13 (1998-99) fra Fremskrittspartiet.

Flertallet merker seg at departementet i innledningen til Ot.prp. nr. 79 (1998-99) opplyser:

«Av brev datert 14. august 1998 fra riksadvokaten fremgår at han var kommet til at det riktige ville være å utforme en visitasjonsregel hjemlet i politiloven fremfor å utforme en ransakingsbestemmelse i straffeprosessloven. Riksadvokaten fant det videre naturlig å vurdere om forslaget til visitasjonsbestemmelse kunne gjøres mer begrenset uten at dette i for stor grad ville redusere muligheten til å oppnå den ønskede virkning.»

Flertallet tar dette til etterretning og legger til grunn at det er full enighet mellom riksadvokaten og Justisdepartementet om hvilken lov som er best egnet til å hjemle økt adgang til ransaking etter våpen, og legger det til grunn for videre behandling.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Jan Simonsen og Jørn L. Stang, har merket seg at departementet ikke følger opp riksadvokatens forslag til endring av straffeprosessloven i brev til justisminister Aud-Inger Aure 1. juli 1998, men i stedet foreslår en utvidet adgang til ransaking gjennom en ny paragraf i politiloven. Disse medlemmer mener at det vil være en fordel å gi utvidet adgang til ransaking både gjennom en ny formulering i straffeprosessloven, og gjennom en ny paragraf i politiloven.

Disse medlemmer foreslår derfor at straffeprosesslovens § 193 får et nytt annet ledd med følgende ordlyd:

«På offentlig sted kan det foretas ransaking av person når det er grunn til å undersøke om vedkommende er i besittelse av våpen. Med våpen menes skytevåpen eller våpen som det er forbudt å inneha i medhold av våpenlovgivningen. Videre menes kniv eller et lignende skarpt redskap som er forbudt å bære på offentlig sted i medhold av straffeloven § 352 a eller farlige gjenstander som kan tas i forvaring i medhold av politiloven § 7.»

Disse medlemmer foreslår videre at politiloven får en ny § 10 med følgende ordlyd:

«Politiet kan på offentlig sted visiterer person når det er grunn til å undersøke om personen er i besittelse av våpen. Med våpen menes skytevåpen eller våpen som det er forbudt å inneha i medhold av våpenlovgivningen. Videre menes kniv eller lignende skarpt

redskap som er forbudt å bære på offentlig sted i medhold av straffeloven § 352 a eller farlige gjenstander som kan tas i forvaring i medhold av politiloven § 7.»

En slik ransaking som foreslås gjennom endringene i straffeprosessloven og politiloven vil kunne gjennomføres av polititjenestemann uten forutgående beslutning av påtalemyndigheten, noe som riksadvokaten i brev til justisministeren 1. juli 1998 slår fast er en forutsetning for nødvendig effektivitet. Den foreslåtte endringen i straffeprosessloven vil senke kravet til mistankens styrke, men det vil fortsatt kreves konstanterbare og etterprøvbare opplysninger som tyder på at vedkommende bærer våpen. Disse medlemmer vil for øvrig bemerke at den foreslåtte endringen i straffeprosessloven er identisk med riksadvokatens forslag i brev til justisministeren 1. juli 1998, og at dette forslag var riksadvokatens primære forslag. Årsaken til at riksadvokaten på et senere tidspunkt foreslo en endring av politiloven var at justisministeren i svarbrev til riksadvokaten 29. juli 1998 gjorde det klart at departementet ikke støttet forslaget til endring av straffeprosessloven.

4.2 Forholdet til EMK og personvern

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at departementet drøfter om lovens *formål*, og om *inngrep* hjemlet i loven, vil være i samsvar med Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK).

Departementet konkluderer med at det uten videre kan slås fast at *formålet* med forslaget er å forebygge kriminalitet og øke den offentlige trygghet og derfor ikke reiser problemer i forhold til konvensjonen. Formålet er helt i tråd med EMK artikkel 8(2). Når det gjelder spørsmålet om *inngrep* etter loven vil være i samsvar med EMK, legger departementet vekt på at loven må ha mekanismer som sikrer mot vilkårlige inngrep, og at det er ivarettatt gjennom de vilkår som er tatt inn i den foreslåtte lovtekst.

Flertallet legger dermed til grunn og er enig med departementet i at det fremsatte lovforslag ikke strider mot Norges forpliktelser etter EMK.

Flertallet viser videre til Datatilsynets høringsuttalelse knyttet til personvernet:

«Forslaget om utvidet adgang til visitasjon er en inngripen i den enkeltes privatsfære som både må begrunnes og begrenses. Etter Datatilsynets oppfatning har departementet tatt hensyn til dette, og forslaget er stort sett i samsvar med de prinsipper som Datatilsynet legger til grunn for sitt arbeid.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at justisminister Aud-Inger Aure i svarbrev til riksadvokaten 29. juli 1998 konkluderte med at det var en relativt stor fare for at riksadvokatens forslag til endring av straffeprosessloven

var i strid med den europeiske menneskerettighetskonvensjonen. Disse medlemmer er enig med riksadvokaten som i sitt svarbrev hevder at dette er en meget tvilsom påstand. Den europeiske menneskerettighetskonvensjonens artikkel 8 om rett til privatliv har vært benyttet i forhold til spørsmål som gjelder rettigheter for homoseksuelle, telefontapping, datainnsamling, respekt for familieliv, og respekt for hjem og familie. Den er til nå ikke benyttet i forbindelse med spørsmål om ransaking på offentlig sted for å bekjempe kriminalitet. Artikkel 8 har da også i pkt. 2 klare unntak som gjelder kriminalitetsbekjempelse. Disse medlemmer minner om at norsk lov allerede i dag inneholder adgang til inngrep mot privatpersoner i form av visitering, som er minst like ubehagelige i forhold til privatlivets fred som den foreslåtte adgangen til ransaking bygget på mistanke om ulovlig våpenbesittelse.

4.3 Den nye paragrafen i forhold til eksisterende lov/praksis

Komiteen er enig i departementets understreking i lovproposisjonen av at den nye bestemmelsen er ment å være et *nytt* hjelpemiddel for politiet, bl.a. i forbindelse med forhåndsplanlegging av aksjoner for å kunne avdekke våpen på offentlig sted. Komiteen støtter også departementets understreking av at den nye bestemmelsen ikke er ment å fortrenge de hjemlene man allerede har i dag etter straffeprosessloven og politiloven, men komme som et *supplement* til eksisterende hjemler. Dette er en viktig presisering av at den ransaking etter våpen som politiet allerede praktiserer vil fortsette, i tillegg til ransaking etter det nye lovforslaget.

Komiteen viser til uttalelse fra Oslo politikammer av 18. januar 1999. Her pekes det på at politiet etter nåværende bestemmelser i politiloven §§ 7 og 10 kan foreta visitasjon av personer som anholdes i forbindelse med at det er frykt for at personen vil forstyrre den offentlige ro og orden. Disse bestemmelsene gir politiet vid adgang til å undersøke om en person bærer våpen, og pr. i dag benyttes bestemmelsen ofte av politiets tjenestemenn i Oslo, også i forebyggende øyemed. Det vises til at Oslo-politiets interne direktiv om aktiv håndhevelse av knivforbudet, har medført en betydelig økning av knivbeslag i siste halvdel av 1998 og at ordensstyrken gir tilbakemelding om at gjeldende bestemmelser vanligvis vil være tilfredsstillende. Dette fordi en fornuftig praktisering av mistanke-kriteriet i de aller fleste tilfeller vil gi den nødvendige hjemmel for visitasjon. Det sies videre at en utvidet adgang til å visitere personer i belastede miljøer for å søke etter kniver og skytevåpen likevel vil gi en viktig signaleffekt og i seg selv kunne være positiv og forebyggende.

Komiteen understreker på denne bakgrunn viktigheten av å utnytte eksisterende bestemmelser slik

politiet i Oslo har gjort, i tillegg til mulighetene til vitasjon etter den nye bestemmelsen.

Komiteen har merket seg departementets opplysninger i proposisjonen om at enkelte av politimestrene stilte spørsmål om den foreslåtte bestemmelsen ville være praktikabel, og at enkelte stilte spørsmål om den foreslåtte bestemmelsen går langt nok. En politimester uttalte frykt for at bestemmelsen kan virke hemmende på politiets arbeid og svekke eksisterende inngrepsmuligheter i politiloven. På denne bakgrunn understreker komiteen i samsvar med departementets presisering at den nye bestemmelsen ikke skal kunne tolkes innskrenkende i forhold til gjeldende praksis. Komiteen forutsetter også at det i gjennomføringen av den nye loven legges stor vekt på å lage praktiske og ubyråkratiske rutiner som tar hensyn til innspillene fra politimestrene, riksadvokaten og Kripos i høringsrunden.

Komiteen støtter departementet i at det ikke er naturlig med et absolutt krav om uniformering av polititjenestemenn for å kunne foreta vitasjon.

4.4 De enkelte elementer i loven

«I situasjoner eller på steder hvor vold erfaringsmessig lett utøves»

Komiteen er enig med departementet i at det er tilstrekkelig at det foreligger objektive opplysninger som tyder på at vedkommende bærer våpen, og at det ikke kreves sannsynlighetsovervekt for dette.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, er enig med riksadvokaten og flere av politimestrenes påpekning av at uttrykket «i situasjoner eller på steder hvor vold erfaringsmessig utføres» ikke må tolkes for snevert. Flertallet er enig i at «steder» både må omfatte de som er *geografisk* angitt (gatenavn og lignende) og steder som er identifisert etter sin *art* (utenfor restaurant, i drosjekø etc.) og forutsetter at en slik tolkning legges til grunn.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at flere høringsinstanser reiser innsigelser i forhold til begrensningen i lovforlaget første ledd. Disse medlemmer kan ikke finne noen fornuftig begrunnelse for å begrense adgangen til vitasjon til situasjoner eller steder hvor vold erfaringsmessig finner sted. Hovedproblemet er etter disse medlemmers vurdering at det i enkelte ungdomsmiljøer er vanlig at skoleungdom helt ned i alder under den kriminelle lavalder daglig går med kniv eller skytevåpen på seg når de er på byen. Når ustabil ungdom bærer våpen skal det ofte lite til før disse blir brukt. Dersom politiet har en begrunnet mistanke om at en ungdom bærer ulovlig våpen, må det være en fordel at politiet kan foreta en vitasjon eller

ransaking uavhengig av hvor vedkommende befinner seg, slik at våpenet kan bli beslaglagt.

Begrepet «våpen»

Komiteen er enig med innspill fra politiet om at våpen bør omfatte ikke bare skyte- og stikkvåpen men også alle andre kategorier våpen. Komiteen er tilfreds med at så vel elektrosjokkvåpen, springkniver, batongkniver, stiletter, slåsshansker og batonger er objekter det kan foretas ransaking etter. Komiteen understreker at vitasjonsadgangen også må omfatte det som kan tas i forvaring etter politilovens § 7, nemlig farlige gjenstander som etter omstendighetene ikke er forbudt, men som medbragt på offentlige steder klart kan benyttes som våpen.

Teknisk hjelpemiddel

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, har merket seg høringsinnspill fra politimesteren i Oslo som stiller spørsmål ved om krav til bruk av metalldetektor vil være praktisk i bruk. Politimesteren i Trondheim fremhever bl.a. at det ofte vil være både raskere og mer hensynsfullt overfor dem som visiteres at dette kan skje ved noen sekunders berøring av ytterklær fremfor obligatorisk bruk av detektor, og anbefaler derfor at lovteksten blir at «vitasjon» *fortrinnsvis* foretas ved hjelp av teknisk hjelpemiddel. Politimesteren i Bergen foreslår med samme begrunnelse at lovformuleringen bør være at «vitasjon skal i slike tilfeller *normalt* foretas ved hjelp av tekniske hjelpemidler». Kripos advarer mot et absolutt krav om bruk av detektor som vil begrense muligheten til å oppnå forslaget målsetning, bl.a. fordi andre våpen enn skyte- og stikkvåpen kan være laget av annet enn metall og dermed ikke la seg avsløre ved metalldetektor.

Flertallet legger betydelig vekt på samstemmige innspill fra politimesterne i storbyene og Kripos, særlig fordi det er grunn til å anta at det vil være i deres områder at bestemmelsen oftest vil komme til anvendelse. Flertallet er derfor enig i at det absolutte kravet i lovteksten tones ned ved at ordet «fortrinnsvis» tas inn i lovteksten. Flertallet begrunner dette bl.a. med at det kan være situasjoner der vitasjon uten teknisk hjelpemiddel er en raskere og mer skånsom form for vitasjon overfor den som skal visiteres.

Flertallet er for øvrig enig med departementet i at håndholdte metalldetektorer som i dag brukes ved sikkerhetskontroller på flyplasser er lette å bruke og gir god effekt og vil normalt være en god måte å foreta vitasjon på. Bortfall av det absolutte kravet i lovteksten vil åpne for at det ved defekt utstyr eller lignende, likevel kan foretas vitasjon når dette anses nødvendig.

Flertallet foreslår følgende ordlyd i § 10 a annet ledd første punktum:

«Visitasjon i medhold av denne bestemmelsen skal fortrinnsvis foretas ved hjelp av teknisk hjelpemiddel.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at politimesteren i Oslo er i tvil om bruken av metalldetektor er fullt ut praktisk i bruk, og kan ikke se noe fornuftig argument for at et slikt teknisk hjelpemiddel skal være en forutsetning for å kunne foreta en visitering. Selv om det ikke stilles krav i loven om at slikt teknisk hjelpemiddel skal brukes, vil det likevel være mulig å bruke et slikt hjelpemiddel dersom man finner det praktisk fornuftig. Disse medlemmer vil derfor gå imot kravet om at visitasjon skal foretas ved hjelp av et teknisk hjelpemiddel.

Visitere person

Komiteen viser til innspill fra politiet som ønsker formuleringen «grunn til å visitere person» fremfor formuleringen «grunn til å visitere en person» i den nye bestemmelsens tredje ledd annet punktum.

Komiteen er enig i at det er viktig å klargjøre at det *ikke* er nødvendig å innhente samtykke for hver enkelt person der det er flere aktuelle personer samlet og visitasjonstillatelsen gis knyttet til en gitt situasjonen eller sted. Komiteen er kjent med at departementets begrunnelse for ikke å endre paragrafen fra «en person» til «person» er fordi paragrafens tredje ledd andre punktum henspeiler på unntak fra forhåndsgodkjent «situasjon» eller «sted». Komiteen mener likevel at dette kan være upraktisk i gitte situasjoner, og mener det må kunne innhentes visitasjonstillatelse for en gruppe mennesker samtidig også etter denne bestemmelsen.

Komiteens flertall, alle unntatt Fremskrittspartiet, foreslår følgende ordlyd i § 10 a tredje ledd annet punktum:

«Dersom en polititjenestemann i andre tilfeller finner grunn til å visitere person etter første ledd, må samtykke innhentes i det enkelte tilfelle før visitasjonen foretas.»

Samtykke

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, er enig i at å begrense *samtykke* bare til politimesteren blir for snevert til å være praktikabelt. Det er viktig å ikke legge opp til en gjennomføring i beslutningskjeden som blir for upraktisk. Flertallet støtter at politimesteren eller hans stedfortreder kan gi samtykke, og at i stedfortreders fravær vil jourhavende være bemyndiget. Dette er en parallell til reglene om hvem som kan bemyndige bevæpning av polititjenestemann.

Flertallet peker på innspill fra høringsinstanser som understreker at det ikke må oppstilles for strenge krav til angivelse av *tid og sted*. Flertallet er enig i at det vil være upraktisk i forhold til mennesker som er mobile, eller der våpenbruk kan fryktes å ville strekke seg ut i tid. Flertallet er enig med de høringsinstanser som mener at lovutformingene ikke hindrer at det kan foretas visitasjon uten samtykke i gitte situasjoner, og viser i den forbindelse til det som fremkommer i høringsuttalelsen fra Oslo politikammer om den generelle adgangen til visitasjon etter politiloven §§ 7 til 10, jf. pkt 4.3 ovenfor.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at selve formålet med utvidet adgang til ransaking og visitering må være å forhindre at personer bærer på seg ulovlige våpen som kan bli brukt til å utføre planlagte kriminelle handlinger eller i konflikter med andre personer. I så fall må en polititjenestemann som fatter begrunnet mistanke om at en person bærer på seg et ulovlig våpen ha anledning til å gripe inn umiddelbart, og uten å innhente forhåndstillatelse fra politimester eller andre overordnede. Disse medlemmer viser i den forbindelse til høringsuttalelsen fra politimesteren i Stavanger som skriver:

«Vi stiller oss imidlertid noe skeptisk til om man vil oppnå den effekt man ønsker, og om hjemmelen i det hele tatt vil bli benyttet, all den tid det legges opp til en praktisk gjennomføring og beslutningskjede som synes noe upraktisk.»

Disse medlemmer mener at departementets forslag til ny paragraf i politiloven har så mange innskrenkninger og begrensninger av politiets adgang til visitering at paragrafen i praksis langt på vei vil være verdiløs.

4.5 Opplæring og administrative/økonomiske konsekvenser

Komiteen har merket seg synspunkter fra politiet i Trondheim om at det bør være overflødig å ha med en bestemmelse om opplæring fordi politiets tjenestemenn i dag har 3-årig grundig opplæring som basis for sin tjeneste. Komiteen forutsetter med dette at opplæringen gis ved Politihøgskolen som et ledd i alminnelig utdanning av politifolk, og for øvrig skjer ute på det enkelte tjenestested uten tid- eller kostnadskrevende kursopplegg som unødig legger beslag på politiets tid og ressurser.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, viser til at loven er midlertidig og at dette åpner for justeringer på et senere tidspunkt dersom det avdekkes et konkret behov for det.

Flertallet mener for øvrig at intensjonen i Dokument nr. 8:18 (1998-99) og Dokument nr. 8:13

(1998-99) fra hhv. Høyre og Fremskrittspartiet, er innarbeidet og dokumentene anbefales vedlagt protokollen.

5. FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 1

Vedtak til lov

om endring i lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).

I.

I lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) gjøres følgende endring:

§ 193 nytt annet ledd skal lyde:

På offentlig sted kan det foretas ransaking av person når det er grunn til å undersøke om vedkommende er i besittelse av våpen. Med våpen menes skytevåpen eller våpen som det er forbudt å inneha i medhold av våpenlovgivningen. Videre menes kniv eller et lignende skarpt redskap som er forbudt å bære på offentlig sted i medhold av straffeloven § 352 a eller farlige gjenstander som kan tas i forvaring i medhold av politiloven § 7.

II.

Denne lov trer i kraft straks.

Forslag 2

Vedtak til lov

om endring i politiloven (utvidet adgang til visitasjon).

I.

I lov av 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven) gjøres følgende endring:

Ny § 10 a skal lyde:

§ 10 a Visitasjon for å avdekke våpen

Politiet kan på offentlig sted visitere person når det er grunn til å undersøke om personen er i besittelse av våpen. Med våpen menes skytevåpen eller våpen som det er forbudt å inneha i medhold av våpenlovgivningen. Videre menes kniv eller et lignende skarpt redskap som er forbudt å bære på offentlig sted i medhold av straffeloven § 352 a eller farlige gjenstander som kan tas i forvaring i medhold av politiloven § 7.

II.

Denne lov trer i kraft straks.

6. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til proposisjonen og de nevnte dokumenter og rå Odelstinget til å gjøre slike

vedtak:

A.

Vedtak til lov

om midlertidig endring i politiloven (utvidet adgang til visitasjon).

I.

I lov av 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven) gjøres følgende endring:

Ny § 10 a skal lyde:

§ 10 a. *Visitasjon for å avdekke våpen*

Politiet kan på offentlig sted, i situasjoner eller på steder hvor vold erfaringsmessig lett utøves, visitere person når det er grunn til å undersøke om personen er i besittelse av våpen. Med våpen menes skytevåpen eller våpen som det er forbudt å inneha i medhold av våpenlovgivningen. Videre menes kniv eller et lignende skarpt redskap som er forbudt å bære på offentlig sted i medhold av straffeloven § 352 a eller farlige gjenstander som kan tas i forvaring i medhold av politiloven § 7.

Visitasjon i medhold av denne bestemmelsen skal fortrinnsvis foretas ved hjelp av teknisk hjelpemiddel. Hvis undersøkelsen gir skjellig grunn til å anta at personen bærer våpen, kan ordinær visitasjon finne sted.

Visitasjon i medhold av denne bestemmelsen kan bare gjennomføres når politimesteren, eller politimesterens stedfortreder, på forhånd har gitt samtykke til at visitasjon kan foretas i et nærmere angitt område og tidsrom. Dersom en polititjenestemann i andre tilfeller finner grunn til å visitere person etter første ledd, må samtykke innhentes i det enkelte tilfelle før visitasjonen foretas. Samtykke etter dette ledd skal nedtegnes skriftlig.

Visitasjon i medhold av denne bestemmelsen kan bare foretas av tjenestemann som har gjennomgått særskilt opplæring.

II.

Denne lov trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer og gjelder midlertidig i 3 år fra ikrafttredelsesdato.

B.

Dokument nr. 8:13 (1998-99) - forslag fra stortingsrepresentantene Carl I. Hagen og Jan Simonsen

om lov om endring i lov av 22. mai 1981 nr. 25 om
rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) -
vedlegges protokollen.

C.

Dokument nr. 8:18 (1998-99) - forslag fra stor-
tingsrepresentantene Per Kristian Foss, Kristin Krohn
Devold og Bjørn Hernæs, pkt. B nr. 3 om ransaking -
vedlegges protokollen.

Oslo, i justiskomiteen, den 10. juni 1999.

Kristin Krohn Devold,
leder og ordfører.

Jan Simonsen,
sekretær.

Vedlegg**Brev fra Justisdepartementet v/justisminister Aud-Inger Aure til justiskomiteen, datert 4. februar 1999.****Dokument nr 8:13 (1998-99) - forslag fra stortingsrepresentantene Carl I Hagen og Jan Simonsen om lov om endring i lov av 22 mai 1981 nr 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)**

Jeg viser til justiskomiteens brev 9 desember 1998 hvor komiteen ber om departementets uttalelse til ovennevnte forslag.

Jeg er enig med stortingsrepresentantene Hagen og Simonsen i at statistikken som viser en økning i voldskriminalitet med bruk av våpen, gir grunn til bekymring. Jeg har flere ganger gitt uttrykk for at bekjempelse av voldskriminalitet gjennom en kombinasjon av forebygging og effektiv strafforfølgning av lovbrudd må prioriteres. I denne forbindelse er det selvsagt at politiet bør ha muligheter til å gripe inn der det er fare for at kniv eller skytevåpen vil bli brukt. Jeg antar imidlertid at dette kan oppnås med en mindre inngripende lovhjemmel enn den som er foreslått. Dette har jeg i brev 29 juli 1998 gitt uttrykk for overfor Riksadvokaten, som svar på hans brev 1 juli 1998, hvor han presenterte et forslag som var identisk med det lovforslaget som stortingsrepresentantene Hagen og Simonsen nå har satt fram. I et nytt brev 14 august 1998 tilkjennegir Riksadvokaten at en lovbestemmelse med formål å forbedre og effektivisere forbudet mot å bære våpen på offentlig sted, bør utformes som en visitasjonshjemmel i politiloven, fremfor en ransakingsbestemmelse i straffeprosessloven.

I brevet 14 august 1998 har riksadvokaten kommet med et revidert lovforslag om endring i politiloven som lyder:

«§ 10 a Visitasjon for å avdekke våpen

Politiet kan på offentlig sted visitere person når det er grunn til å undersøke om personen er i besittelse av våpen. Visitasjonen skal i slike tilfelle først foretas ved hjelp av tekniske hjelpemidler. Dersom denne undersøkelsen indikerer at personen kan være i besittelse av våpen, kan ordinær visitasjon finne sted.

Visitasjon kan bare skje når politimesteren eller den han bemyndiger på forhånd har gitt samtykke til at visitasjon kan foretas i et nærmere angitt område og tidsrom. Dersom en polititjenestemann i andre tilfeller finner grunn til å visitere en person etter første ledd, må samtykke innhentes i det enkelte tilfelle før visitasjon foretas. Samtykke etter dette ledd skal nedtegnes skriftlig.

Visitasjon kan bare foretas av personell som har gjennomgått særskilt opplæring.»

I likhet med det fremlagte forslaget fra stortingsrepresentantene Hagen og Simonsen, åpner lovforslaget for at politiet skal kunne foreta visitasjon på of-

fentlig sted når det er grunn til å undersøke om en person er i besittelse av våpen. Omfanget av hjemmelen er imidlertid begrenset. Dette er gjort ved å stille krav til hvor og hvordan undersøkelsen skal skje og til hvem som skal kunne treffe beslutning om visitasjon, samt ved å begrense visitasjonsadgangen til polititjenestemenn som har gjennomgått særskilt opplæring.

Jeg stiller meg i utgangspunktet positiv til dette endrete forslag. Det er mitt foreløpige syn at kravene i den europeiske menneskerettskonvensjon er ivaretatt gjennom forslaget, samtidig som muligheten til å oppnå den ønskede virkningen ikke er redusert.

Departementet er i ferd med å utarbeide et høringsbrev hvor det foreslås en endring i politiloven som i det vesentlige svarer til Riksadvokatens reviderte forslag. Det tas sikte på å sende forslaget på en bred høring i uke 5 eller 6, med en høringsfrist på 6 uker. Dette vil gi departementet mulighet til å komme tilbake til Stortinget med et lovforslag allerede i innværende sesjon dersom det ikke fremkommer vektige motforestillinger i høringsrunden.

På denne bakgrunn vil jeg oppfordre Stortinget til å avvente et lovforslag fra departementet før det tas stilling til hvilken lovendring som bør foretas.

For det tilfellet at komiteen likevel skulle ønske å vurdere forslaget fra Hagen og Simonsen nå, vil det nedenfor bli redegjort for departementets overveielser i tilknytning til forslaget.

Adgangen til kroppslig ransaking og visitasjon etter gjeldende rett

Hjemmel til å foreta kroppslig ransaking og visitasjon følger av straffeprosessloven, politiloven og enkelte andre lover. Det som særpreger hjemlene i straffeprosessloven er at det brukes som ledd i etterforskning av (nærmere bestemte) straffbare forhold. Hjemlene i politiloven er av ordensmessig karakter. Hjemlene i de øvrige lovene henger sammen med kontroll av bestemte typer virksomheter.

(i) Ransaking etter straffeprosessloven (strpl)

Etter strpl § 195 er det hjemmel for å ransake en person som med skjellig grunn mistenkes for å bære kniv eller våpen i strid med henholdsvis straffeloven § 352 a og våpenloven § 27 b jf § 33. For at det skal foreligge skjellig grunn til å mistenke noen for slik besittelse, må det foreligge objektive holdepunkter for mistanken, og det må være mer sannsynlig at den mistenkte har kniv eller våpen på seg enn at han eller hun ikke har det.

Beslutning om ransaking skal i utgangspunktet treffes av retten, jf strpl § 197 første ledd. Er det fare ved opphold, kan beslutningen treffes av påtalemyndigheten, jf annet ledd. Hvis beslutningen ikke er skriftlig, skal den snarest mulig nedtegnes, jf tredje ledd.

Videre kan en polititjenestemann, med hjemmel i strpl § 198 første ledd nr 3, uten beslutning av retten eller påtalemyndigheten foreta ransaking når det er sterk mistanke om at en person bærer *skyttevåpen* dersom det er nærliggende fare for at formålet med ransakingen ellers vil forspilles. For at det skal foreligge sterk mistanke, kreves en betydelig sannsynlighetsovervekt for at en straffbar handling er begått. Høyesterett har fastslått at det ikke er nok at vedkommende har tilknytning til et kriminelt miljø (Rt 1993 s 1025).

Strpl § 198 første ledd nr 3 gir derimot ikke hjemmel til å foreta ransaking uten beslutning av retten eller påtalemyndigheten ved sterk mistanke om at en person bærer *kniv*. Bestemmelsen gjelder bare ved mistanke om handling som etter loven kan medføre straff av fengsel i mer enn 6 måneder, og straffen for å krenke knivforbudet er kortere enn dette (bøter eller fengsel inntil 3 måneder).

Endelig kan en person som pågripes, ransakes for å finne ting personen kan bruke til vold eller for å flykte, jf strpl § 178.

(ii) *Visitasjon etter politiloven*

Etter politiloven § 10 annet ledd kan politiet visitere en person for å søke etter våpen eller andre farlige gjenstander i forbindelse med at vedkommende fjernes, anholdes eller innbringes, dvs i situasjoner hvor politiet tar hånd om vedkommende for kortere eller lengre tid. Bestemmelsen svarer i så måte til strpl § 178 og har samme formål som denne. Visitasjonen innebærer at politiet foretar en ytre besiktigelse av vedkommendes kropp, og går gjennom klær og håndbagasje.

Det er adgang til å fjerne eller anholde en person, og således foreta visitasjon, når det er nødvendig for å stanse forstyrrelser av den offentlige ro og orden eller når omstendighetene gir grunn til å frykte for slike forstyrrelser, for å ivareta enkeltpersoners eller allmennhetens sikkerhet eller for å avverge eller stanse lovbrudd, jf politiloven § 7 jf § 6. En person kan innbringes i de tilfellene som er omhandlet i §§ 8 og 9, det vil blant annet si når en person forstyrrer ro og orden, nekter å etterkomme pålegg om å fjerne seg, nekter å oppgi navn eller treffes på sted hvor en forbrytelse er begått.

(iii) *Enkelte andre lover*

I medhold av *luftfartsloven* § 7-25 er det gitt forskrift om forebygging av anslag mot sikkerheten i luftfarten, som hjemler kroppsvisitering i sikkerhetsøyemed i forbindelse med luftfart.

I *tolloven* § 12 nr 5 er det gitt adgang til å undersøke person for å bringe på det rene om en vare er eller søkes unndratt tollvesenets kontroll.

Forslaget i dok 8:13 (1998-99)

Det fremlagte forslaget går ut på å tilføye et nytt annet ledd i straffeprosessloven § 193, med følgende ordlyd:

«På offentlig sted kan det foretas ransaking av person når det er (rimelig) grunn til å undersøke om vedkommende er i besittelse av våpen.»

Jeg antar at bruken av parentes er ment å indikere alternative løsninger. I en eventuell lovtekst må imidlertid parentesen sløyfes.

Det fremgår ikke av forslaget, men jeg antar at det er meningen at nåværende § 193 annet ledd beholdes, og blir nytt tredje ledd.

Hensikten med forslaget er å senke kravet til mistankens styrke. Istedenfor å kreve «skjellig grunn» til mistanke om at en person bærer våpen i strid med loven, skal det være tilstrekkelig om politiet har «grunn», eventuelt «rimelig grunn» til å undersøke om vedkommende er i besittelse av våpen. Det kreves fortsatt konstaterbare og etterprøvbare opplysninger som tyder på at vedkommende bærer våpen. Derimot vil ransaking kunne gjennomføres av polititjenestemann uten forutgående beslutning av retten eller påtalemyndigheten.

Det fremlagte forslaget gir en vid fullmakt for politiet til å foreta ransaking av en hvilken som helst person ut fra en skjønnsmessig vurdering av om det foreligger grunn (eventuelt rimelig grunn) til å undersøke om vedkommende er i besittelse av våpen. Det kan reises spørsmål ved om det er ønskelig å gi politiet en så vid fullmakt. I enhver situasjon hvor folk samles kan det være «grunn til å undersøke...» ut fra forebyggingshensyn. Den situasjonen som fullmakten trolig er ment å omfatte, er situasjonen hvor vold erfaringsmessig lett oppstår, men fullmakten er ikke begrenset til denne situasjonen. Fullmakten inneholder dessuten ingen garantier mot misbruk.

Videre kan det stilles spørsmål ved om det er riktig å foreta en eventuell endring nettopp i straffeprosessloven. Reglene om ransaking i straffeprosessloven gjelder i forbindelse med etterforskning. Det er ikke uten videre opplagt at det bør være lettere å etterforske overtredelse av kniv- og våpenforbudet enn andre former for kriminalitet. Åpner man for dette, er det også en fare for at det i neste omgang kommer krav om å lempe på kravene for å bruke tvangsmidler i forbindelse med etterforskning av andre straffbare handlinger.

Etter min mening er det større grunn til å legge vekt på det forebyggende aspektet, og å rette fokus mot politiets fullmakter i politiloven.

Forholdet mellom forslaget og den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK)

EMK artikkel 8 lyder i norsk oversettelse:

«(1) Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse. (2) Det skal ikke skje noen inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlig trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.»

Retten til respekt for privatlivet i EMK artikkel 8 omfatter blant annet retten til respekt for den fysiske integritet. Det kan ikke være tvil om at ransaking av person er et inngrep mot den fysiske integritet.

Spørsmålet blir da om inngrepet – ransaking av person – kan rettfærdiggjøres i medhold av EMK artikkel 8 (2). For at et inngrep i retten til respekt for privatlivet ikke skal krenke konvensjonen, kreves det at inngrepet er i samsvar med loven, at det skjer for å oppnå ett eller flere av de formål som er nevnt i artikkel 8 (2), og at det er nødvendig i et demokratisk samfunn, jf artikkel 8 (2).

Når det gjelder kravet om at inngrepet skjer for å oppnå ett eller flere av de formål som er nevnt i artikkel 8 (2), er forslaget uproblematisk. I henhold til artikkel 8 (2) kan inngrep foretas blant annet for å øke den offentlige trygghet, forebygge uorden og kriminalitet og beskytte andres rettigheter og friheter.

Når det gjelder kravet om at inngrepet skal være i samsvar med loven, er situasjonen ikke fullt så klar. Spørsmålet om hvorvidt et inngrep er i samsvar med loven har vært særlig sentralt i tre typer saker for Den europeiske menneskerettsdomstol – overvåking (særlig telefonavlytting), omsorgsovertakelse og åpning av fengselsinnsattes brev. Spørsmålet om konvensjonskravene i artikkel 8 har derimot ikke vært vurdert i forbindelse med lovgivning som hjemler ransaking av person. Dette innebærer at rettstilstanden er usikker, og at statene må trekke egne foreløpige konklusjoner fra den praksis som foreligger.

Et grunnleggende krav er at det finnes en bestemt lovregel som hjemler inngrepet. Dette alene er imidlertid ikke tilstrekkelig. Det kreves i tillegg at loven foreskriver tilfredsstillende garantier mot vilkårlig bruk av den myndighet som loven hjemler. I dommen i saken *Krüsling mot Frankrike* fra 1990 ble det sagt at kravet i artikkel 8 (2) om at inngrepet skal være i samsvar med loven, innebærer at staten må sørge for «the minimum degree of protection to which citizens are entitled under the rule of law in a democratic society».

I sin praksis har Domstolen godtatt at det kan være nødvendig ut fra omstendighetene å gi myndighetene vide fullmakter. Dreier det seg om en lov som gir skjønsmessig adgang for myndighetene til å gripe

inn i en rettighet, har Domstolen imidlertid stilt krav om at lovgivningen skal ha mekanismer som sikrer mot at inngrepene blir vilkårlige. Ved vurderingen av om det gis tilstrekkelig beskyttelse mot vilkårlige inngrep, ses det både på de materielle og på de prosessuelle reglene. I dommene i sakene *Eriksson mot Sverige* og *Olsson mot Sverige* (nr 2) fra 1989 og 1992 fant domstolen at beskyttelsen mot vilkårlig bruk av de nokså generelle svenske lovregler om omsorgsovertakelse, lå i de prosessuelle krav som var knyttet til den generelle fullmakten, blant annet i kravet om at myndigheten skulle utøves av, eller kunne overprøves av, de administrative domstolene.

Fullmakten som er foreslått, er så vid at det etter mitt syn er fare for at den kan bli ansett for å være i strid med EMK artikkel 8 (2). Det stilles ikke prosessuelle garantier til utøvelsen av myndigheten som beskytter mot vilkårlig inngrep, slik som Domstolens praksis krever. Etter forslaget skal spørsmålet om å foreta inngrepet ikke forelegges for noen overordnet eller ekstern instans.

Det tredje og i praksis viktigste kravet etter EMK artikkel 8 (2) er at inngrepet skal være *nødvendig i et demokratisk samfunn*. Dette innebærer at inngrepet må skyldes et presserende samfunnsmessig behov og være proporsjonalt i forhold til behovet. Det er et spørsmål om en så vid fullmactsregel som den foreslåtte, kan anses som forholdsmessig i forhold til samfunnets beskyttelsesbehov. At behovet for beskyttelse foreligger, vil det neppe kunne være strid om. Dersom formålet kan oppnås med en mer begrenset inngreps-hjemmel og/eller med større grad av kontroll med tjenstemannens skjønnsutøvelse, er det imidlertid fare for at kravet om at inngrepet skal være nødvendig i et demokratisk samfunn ikke vil være oppfylt.

Riksadvokaten antar for sin del at forslaget er i tråd med kravene i den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 8. I sitt brev 14 august 1998 viser riksadvokaten blant annet til at Domstolen til tross for en rekke generelle uttalelser om lovkravet som tyder på en restriktiv linje, synes å være tilbakeholdende med å konstatere brudd som følge av at lovgivningen er for lite presis eller gir for svake garantier mot vilkårlighet. Han uttaler også at «ikke enhver abstrakt fare for krenkelse bør føre til at ellers velbegrunnet og hensiktsmessig tiltak avvises.»

I og med at lovgivning som hjemler ransaking av personer til nå ikke har vært vurdert av Den europeiske menneskerettsdomstolen, er det ikke til å unngå at det hersker en viss usikkerhet om hvor grensen vil trekkes. Jeg er i prinsippet enig med riksadvokaten i at ikke enhver abstrakt fare for krenkelse bør føre til at ellers velbegrunnet og hensiktsmessig tiltak avvises. Men jeg er også av den oppfatning at hvis formålet med tiltaket synes å kunne oppnås med virkemidler som reiser mindre tvil i forhold til konvensjonen, bør de først prøves ut.

Stortingsrepresentantene Hagen og Simonsen påpeker at norsk lov allerede i dag inneholder en rekke hjemler for inngrep mot privatpersoner i form av visitering uten at det foreligger mistanke om straffbar handling, og som må antas å være minst like ubehagelig i forhold til privatlivets fred som den foreslåtte ransaking bygget på mistanke om ulovlig kniv- eller våpenbesittelse. Det vises til vegtrafikkloven som gir politiet anledning til å foreta alkoholtester av personer som ikke er mistenkt for å kjøre ulovlig, og til våpenloven som gir politiet adgang til å kontrollere oppbevaring av lovlige våpen i folks private hjem uten at det foreligger noen mistanke om lovbrudd. (Jeg vil tilføye at kontroll med oppbevaring av våpen hos private bare kan gjennomføres etter forhåndsvarsel, jf våpenloven

§ 26a). Det vises også til de forannevnte bestemmelsene i tolloven og luftfartsloven.

Etter min mening foreligger det imidlertid prinsipielle forskjeller mellom disse tilfellene og det fremlagte forslaget. Når man kjører bil eller oppbevarer skytevåpen mv, har man innlatt seg på en handling som kan innebære en risiko for andre, eller som er potensielt farlig. Denne risikoen eller faren gjør det etter min mening rimelig at vedkommende må tåle en form for kontroll. Vedkommende har selv satt seg i en situasjon hvor inngrepet i privatlivet gjøres nødvendig av hensynet til omverdenen. Det samme kan imidlertid ikke sies om personer som uten videre befinner seg på offentlig sted.